

33-

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 1. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

33.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
1. CİLT

23-28 MAYIS 2011
MALATYA

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 155-1

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. Haydar DÖNMEZ

Ömer ÖTGÜN

Kapak ve Uygulama

Enver AYDIN

ISSN:1017-7655

Kapak Fotoğrafi: *Nurettin ARSLAN*

"Assos 2010 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları"

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Aygöl Ofset Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Şti.
ANKARA-2012

İÇİNDEKİLER

Halime HÜRYILMAZ Gökçeada-Yenibademli Höyük 2010 Yılı Kazıları	1
Cevat BAŞARAN, Vedat KELEŞ, Hasan KASAPOĞLU, Hasan Ertuğ ERGÜRER Parion 2010 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	19
Vedat KELEŞ, Ersin ÇELİKBAŞ, Alper YILMAZ Hadrianoupolis 2010 Yılı Çalışmaları(İlk Sezon).....	39
Nurettin ÖZTÜRK, Berna KAVAZ Zeytinliada 2010 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi	53
Erhan BIÇAKÇI Tepecik-Çiftlik Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları.....	69
Önder BİLGİ İlkiztepe Kazısı 2010 Dönemi Sonuçları	91
Gocha TSETSKHLADZE, William ANDERSON, Alexandru AVRAM, Suzana AVRAM, Vincent CLARK, Kristal FLEMMING, Eser KORTANOĞLU, Damjan KRSMANOVIC, Michelle NEGUS CLEARY, Armin SCHMIDT Pessinus 2010	103
Coşkun ÖZGÜNEL, Davut KAPLAN 2010 Yılı Gülpınar / Smintheion Kazı Çalışmaları (31.Yıl)	145
A. Tuba ÖKSE, Ahmet GÖRMÜŞ, Tatsundo KOIZUMI, Deniz YAŞIN MEIER, Nevin SOYUKAYA İlisu Barajı – Salat Tepe 2010 Yılı Kazısı	173
A. Tuba ÖKSE, Ahmet GÖRMÜŞ, Erkan ATAY, Nihat ERDOĞAN İlisu Barajı İnşaat Sahası 2010 Kurtarma Kazıları	189
Michael BLÖMER, Engelbert WINTER Die Grabungen Auf Dem Dülük Baba Tepesi Bei Gaziantep 2010.....	205

Fede BERTI	
Work at lasos, The 2010 Campaign.....	221
A.Nejat BİLGİN, Gökhan COŞKUN, Zeynep BİLGİN, Asuman KURU, Nazan YÜZBAŞIOĞLU, F. Çağım ÖZCAN, Semra ÇIRAKOĞLU, Sevcan SİLEK	
Seyitömer Höyük 2010 Yılı Kazısı.....	233
Nurettin KOÇHAN, Korkmaz MERAL	
Kyzikos 2010.....	257
Gürcan POLAT, Yasemin POLAT, Kahraman YAĞIZ, Seçil ÜNEY, Rabia AKTAŞ, Evren AÇAR, Deniz ARKAN	
Antandros 2010 Yılı Kazıları	271
Vecihi ÖZKAYA, Aytaç COŞKUN, Feridun S. ŞAHİN	
Gre Abdurrahman 2010 Yılı Kazısı	295
Vecihi ÖZKAYA, Aytaç COŞKUN, Marion BENZ, Yılmaz S. ERDAL, Levent ATICI, Feridun S. ŞAHİN	
Körtik Tepe 2010 Yılı Kazısı.....	315
Mustafa ŞAHİN	
Myndos Kazısı -2010.....	339
Burçin ERDOĞU	
2010 Yılı Gökçeada Uğurlu-Zeytinlik Kazı Çalışmaları	365
Tevfik Emre ŞERİFOĞLU	
Kilise Tepe Erken Tunç Çağı Çalışmaları.....	375
Göksel SAZCI	
Maydos Kilisetepe Höyüğü 2010 Yılı Kazıları	389
Marie-Henriette GATES	
Kinet Höyük (Yeşil-Dörtüol, Hatay)2010 Sezonu.....	409
Armağan ERKANAL-ÖKTÜ, Nazlı ÇINARDALI-KARAASLAN	
Panaztepe 2010 Yılı Kazı Çalışmaları.....	419
Martin SEYER und Mitarbeiter	
Limyra 2010	441

Kyzikos antik kenti, Balıkesir İli Erdek İlçesi sınırları içinde, Antik Dönemde Arktomnesos (Ayı Adası) ya da Arkton Oros (Ayılar Dağı) olarak anılan Kapıdağı Yarımadası'nın anakara ile birleştiği kıstağın güney ucuna yakın kısımda, Erdek-Bandırma karayolu üzerinde yer almaktadır.

Antik kentteki 2010 yılı kazı çalışmaları 08 Temmuz-17 Ağustos 2010 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir¹. Erdek Özel İdare Müdürlüğü'ne para aktarımının yapılması ve Bakanlık temsilcisi olarak Çanakkale Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan Elif Kavas'ın görevlendirilmesi üzerine kazıya başlanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Erdek Belediyesi'nin maddi katkılarıyla sürdürülen 2010 yılı kazı çalışmaları esas olarak Hadrianus Tapınağı'nda yoğunlaştırılmasına karşın, ayrıca Bakanlıktan gelen yazılar doğrultusunda sit alanıyla ilgili çalışmalar da yapılmıştır.

Hadrianus Tapınağı Kazı Çalışmaları

2006-2009 yıllarında tapınağın doğu ön ve güney uzun yönde çalışmalara devam edilirken 2010 yılı çalışmaları tapınağın sadece güney uzun yönünde batıya doğru yapılmıştır. Daha önceki yıllarda kazılan, ancak otlarla kaplanmış alan temizlenmiş, hem gelen ziyaretçilere daha düzenli bir alan

* Yrd.Doç.Dr. Nurettin KOÇHAN, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 25240-Erzurum/TÜRKİYE

Yrd.Doç.Dr. Korkmaz MERAL, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 25240-Erzurum/TÜRKİYE

1 Başkanlığımızdaki kazıya Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Yrd.Doç.Dr. Korkmaz Meral, doktora öğrencisi Hacer Motor, yüksek lisans öğrencileri Ahmet Cüneydi Has ve Ahmet Tercanlioğlu ile lisans öğrencilerinden Yaşar Arlı, Selçuk Karaduman, Ayşe Yıldırım, Burçin Tülü, Asiye Erdoğan, Leyla Kılıç ve Yağmur Burcu Gençarslan katılmıştır. Kazı çalışmalarına izin veren, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, kazımızı destekleyen, Balıkesir Valiliğine, Erdek Belediye Başkanlığı'na, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı'na, Bakanlık temsilcisi Elif Kavas'a ve kazı ekibine teşekkür ederim.

sunulmuş, hem de çıkan buluntuların sağlıklı değerlendirilmesi için kareleme çalışmaları yenilenmiştir.

Güney uzun yönünde kazıya 25 A-D açmalarından başlanmış ve batıya doğru 31 A-E açmalarının bir bölümüne kadar kazılmıştır (Çizim; Resim: 1-2). Bu açmalarda geçen yıl olduğu gibi bu yıl da tapınağın stylobatı ile üst yapısına ait bezemeli mimarî parçalar, frize işlenmiş olan insan ve hayvan figürlerinin vücutlarına ait parçaların yanı sıra ayrıca 196 adet sikke bulunmuştur.

2006-2009 yıllarında devam eden çalışmalarda tapınağın güneybatı köşesi ortaya çıkarılamamıştı. En azından tapınağın uzunluğunu tam olarak tespit etmek amacıyla 2010 yılı çalışmaları sadece güney uzun yönde yoğunlaştırılmış ve güneybatı köşenin kuzeye döndüğü kısım belirlenebilmiştir (Resim: 2). Tapınağın güneybatı köşesinde 28/29 D açmalarının birleşme yerinde krepisin kuzeye döndüğü belirlenmiştir. Bunun üzerine zemin seviyesindeki merdiven basamağının 28/29 D açmalarının birleşme yerinde mermer zemin döşemesi ile birleştiği kısımdan doğuda 6 D açmasında alt krepisin basamağının mermer zemin döşemesi ile birleştiği kısma kadar alınan ölçüler sonucunda Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nın 116.23 m. uzunluğa sahip olduğu tespit edilmiştir (Çizim: 1). Bu ölçüleriyle Anadolu'daki büyük boyutlu tapınaklar² arasındaki yerini almıştır.

Kazılar sırasında bulunan sütun başlıklarına ait parçalardan da anlaşılabileceği gibi Korinth düzeninde ve dipteral planlı olduğu düşünülen tapınağın etrafının mermer bloklarla döşeli olduğu tespit edilmiştir³.

Doğu-batı yönünde uzanan 7 adet galeri üzerine oturtulan tapınağın planı ve ölçüleri konusunda net bir bilgiye sahip olmadığımız için, bugüne kadar yapılan çalışmalarda stylobat ölçüsü olarak Ancona'lı Cyriacus'un verdiği 160 x 360 ayak kabul edilmiştir⁴. Cyriacus'un verdiği bu bilgiyi dikkate aldığımızda tapınağın stylobatının 48.84 x 106.56 m. ölçülerinde olması

2 E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları* (1993) 400, 458, Şekil 320, 355.

3 N. Koçhan, "The Temple of Hadrian at Cyzicus in The Light of Excavations" *Cyzique, une cité majeure et méconnue de la Propontide antique*, Paul Verlaine Université, Colloque 3 et 4 Mars 2011 Metz-Fransa.

4 T. Reinach, "Lettre à J. B. de Rossi au Sujet du Temple d'Hadrien à Cyzique" *BCH* 14, 1890, 526; F. W. Hasluck, *Cyzicus* (Cambridge 1910), 11; A. Barattolo, "The Temple of Hadrian – Zeus at Cyzicus. A new proposed reconstruction for a fresh architectonic and ideological interpretation". *IstMitt.* 45, 1995, 79, 84.

gerekir. Ancak Cyriacus'un bu ölçüyü tam olarak nereden aldığı da kesin olarak bilinmiyor.

2010 yılı kazı çalışmaları sonucu güneybatı köşesi tam olarak ortaya çıkarıldığı için, güney uzun tarafta en alt krepis seviyesinden ölçüsü alındığında uzunluğunun 116.23 m. olduğu tespit edilen tapınağın, stylobat düzeyindeki uzunluğunun ise yaklaşık 107 m. olduğu tahmin edilmektedir (Çizim: 2). Ancak üst bölümün tahribat görmüş olması şimdilik bunu net olarak ortaya koymamızı engellemektedir (Resim: 4). Tapınağın oturduğu galerilerin üzeri temizlendiğinde stylobat ölçülerini netleştirmek mümkün olacaktır. Yine de bugünkü veriler dikkate alındığında Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nın özellikle Didyma Apollon Tapınağı ile yaklaşık aynı ölçülere sahip olduğu söylenebilir.

Güney uzun tarafta zemin döşemesinden itibaren beşinci basamakta yer alan havalandırma boşlukları, hemen kuzeyinde yer alan ve boydan boya uzanan galerilere açılmaktadır (Çizim: 3; Resim: 5). Bu havalandırma boşluklarının 14 adet olduğu tespit edildi. Havalandırma boşluklarının başladığı basamaktan ilk galeriye kadar olan genişlik 5.28 ile 5.78 m. arasında değişmektedir. Buna göre uzun yöndeki dış sütunların, üst krepis ile ilk galeri arasına yerleştirilmiş olması gerekiyor⁵. Uzun kenarlardaki ikinci sütun sırası da, birinci ve ikinci galerinin arasında yer almış olmalıdır (Çizim: 2).

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda tapınağın sütun sayıları da tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar tapınağın 6 x 15 sütun⁶, bazıları 8 x 15 sütun⁷ ve bazıları da 8 x 17 sütuna⁸ sahip olduğunu kabul eder. Bu önerilerde Cyriacus'un ölçülerine tam olarak güvenilmediğini gösterir. Tapınağın ön kısmında 8

5 N. Koçhan, "The Temple of Hadrian at Cyzicus in The Light of Excavations" *Cyzique, une cité majeure et méconnue de la Propontide antique*, Paul Verlaine Université, Metz-Fransa, Colloque 3 et 4 Mars 2011.

6 T. Reinach, "Lettre à J. B. de Rossi au Sujet du Temple d'Hadrien à Cyzique" *BCH* 14, 1890, 525, 526.

7 F. W. Hasluck, *Cyzicus* (Cambridge 1910), 14; B. Ashmole, "Cyriac of Ancona and the Temple of Hadrian at Cyzicus" *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 19, 1956, 182.

8 A. Barattolo, "The Temple of Hadrian-Zeus at Cyzicus. A New Proposed Reconstruction for a Fresh Architectonic and Ideological Interpretation". *IstMitt.* 45, 1995, 96, Fig.4; B. Burrell, "Temples of Hadrian, not Zeus" *Greek, Roma and Byzantine Studies* 43-1, 2002/3, 37.

sütun olduğu genelde kabul ediliyor. Çünkü Cyriacus'un çizimlerinde⁹ ve bazı Kyzikos sikkelerinde¹⁰ önde 8 sütunlu tapınak resimleri var.

2009 kazı döneminde tapınağın doğu ön kısmında bir sütun kaidesine ait iki parça bulunmuştu¹¹. Bu kaidenin kare alt kısmının bir kenar uzunluğunun 2.53 m, sütun tamburunun oturduğu kısmın çapının ise 2.13 m. olduğu tespit edildi (Çizim: 4). Tapınağın sütunları plana işlenirken sütun aralıklarının çaplarına oranı göz önüne alınması gerektiğinden, tapındaki sütun sayılarının belirlenmesinde bu kaide parçalarının bulunmasının önemi anlaşılmaktadır. Yukarıda yaptığımız açıklamalara göre, sütun kaideleri arasındaki boşluğu ortalama 4.26 m. kabul edersek uzun güney yöne doğudan başlayarak sütunları yerleştirebiliriz. Buna göre havalandırma boşlukları arasına birer sütun yerleştirdiğimizde 14. havalandırmadan sonra da iki sütun yerleştirecek kadar boşluk kalmaktadır. Bundan hareketle dipteros planlı tapınak 8 x 16 sütuna sahip olmalıdır (Çizim: 2). Çünkü 8 x 15 sütun dizimini kabul edersek kısa kenarlarda ya daha fazla boşluk kalacak, ya da sütunların daha aralıklı yerleştirilmiş olduğunu kabul etmemiz gerekecektir. Aynı şekilde 8 x 17 sütun dizimi kabul edildiğinde de sütunların daha sık yerleştirilmiş olmaları gerekecek ve sonuçta bazı sütunlar havalandırma boşluklarının üzerine gelecektir. Ancak bunları daha kesin ifade edebilmek ve doğrulamak için kazıya biraz daha devam etmemiz, en azından stylobat ölçülerini kısa kenarlarda da kesin olarak ortaya koymamız gerekmektedir.

Tapınağın güney tarafında geçen yıl yapılan çalışmaları destekleyen ve sütunlar hakkında daha sağlıklı bilgiler edinmemizi sağlayan parçalar çıkmaya

9 T. Reinach, "Lettre à J. B. de Rossi au Sujet du Temple d'Hadrien à Cyzique" BCH 14, 1890,527,528; B. Ashmole, "Cyriac of Ancona and the Temple of Hadrian at Cyzicus" Journal of the Warburg and Courtauld Institutes 19, 1956,184, Pl.35c.

10 R. M. Ertüzün, Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar. Tarih ve Arkeolojisi Üzerinde Araştırmalar (Ankara 1964),136, Res.26; A.Barattolo, "The Temple of Hadrian -Zeus at Cyzicus. A New Proposed Reconstruction for a Fresh Architectonic and Ideological Interpretation". IstMitt. 45, 1995, 65; J. Delaine, "The temple of Hadrian at Cyzicus and Roman Attitudes to Exceptional Construction" Papers of the British School at Roma, LXX, 2002, 205, Fig.1.

11 N. Koçhan, "The Temple of Hadrian at Cyzicus in The Light of Excavations" Cyzique, une cité majeure et méconnue de la Propontide antique, Paul Verlaine Université, Colloque 3 et 4 Mars 2011 Metz-Fransa; N. Koçhan-K. Meral-H. Motor-A.C. Has, "Kyzikos 2009" 32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt (Ankara 2011) 190, Resim 5.

devam etti. Geçen yıllarda iki metrenin üzerinde çapa sahip sütun tamburları bulunmuştu. 2010 yılında ise bu sütunların nasıl yapıldığına yardımcı olacak parçalar bulundu. 2006-2010 yıllarında yapılan kazılarda çıkarılan sütun parçaları dikkate alındığında, tapınağın tam olarak bitirilemediği de söylenebilir. Çünkü yarı işlenmiş veya çizilerek işlenmeye hazır hâle getirildiği hâlde, hiç işlenmemiş sütun parçaları da bulundu (Resim: 6).

2009 kazı sezonunda 22 C açmasında zemin döşemesine ulaşmıştık. Bu yılki çalışmalarda ortaya çıkarılan zeminin, güneybatı köşeye kadar, yer yer tahribata uğramış olsa da, devam ettiği görüldü. Ayrıca 2010 yılı çalışmalarında tapınağın, güney uzun tarafın batı köşesine yakın krepis basamaklarına paralel uzanan iki duvar kalıntısı tespit edildi (Resim: 1). Çok az bir kısmı ortaya çıkarılan ve zemin döşemesi seviyesinden başlayan ve aşağı doğru inen bu bölümün tapınağın oturduğu terasa, deniz tarafından çıkışı sağlayan merdiven basamakları olabileceğini düşünüyoruz. Gelecek kazı dönemlerinde bu bölümün işlevi daha açık bir şekilde ortaya konacaktır.

2010 kazı dönemi çalışmaları sırasında tapınağın güneybatı tarafında da, 2008 kazılarında doğu ön tarafta bulunan örneklerle¹² benzerlik gösteren kireç yakma alanı tespit edildi (Resim: 3). Bu da 20. yüzyılın birinci yarısında tapınağın belirli yerlerinde kireç kuyuları oluşturularak, antik yazarların övgüyle söz ettikleri o muhteşem eserin yavaş yavaş yok edildiğini gösteriyor. Ayrıca bu sezon çalışmalarında tapınağın batı kısa kenarının güney köşesinde tapınakla ilgisi olmayan ve basamaklarla farklı bir yapı sergileyen duvar kalıntıları tespit edildi (Resim: 2).

2010 yılı kazı çalışmaları sırasında daha önceki kazı dönemlerinde olduğu gibi tapınağa ait çok sayıda bezemeli mimarî parçalar (Resim: 8), sütun parçaları ve frize ait kabartmalar (Resim: 9) ortaya çıkarıldı. Özellikle bu dönem çalışmaları sırasında bulunan çörtenin (Resim: 7) iç kısmında, demirden 3 adet nokta âleti ile 7 adet düz keski bulundu (Resim: 10). Mermer işleyen ustalara ait bu âletleri, tapınak yıkıldıktan sonra, başka yerlerdeki yapılarda kullanılmak üzere mermer malzemeyi götürmek isteyen kişiler için hazırlayan ustaların kullanmış olabileceğini düşünüyoruz.

12 N. Koçhan-K. Meral-H. Motor-A.C. Has, "Kyzikos 2009" 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt (Ankara 2011) 189, Resim 4.

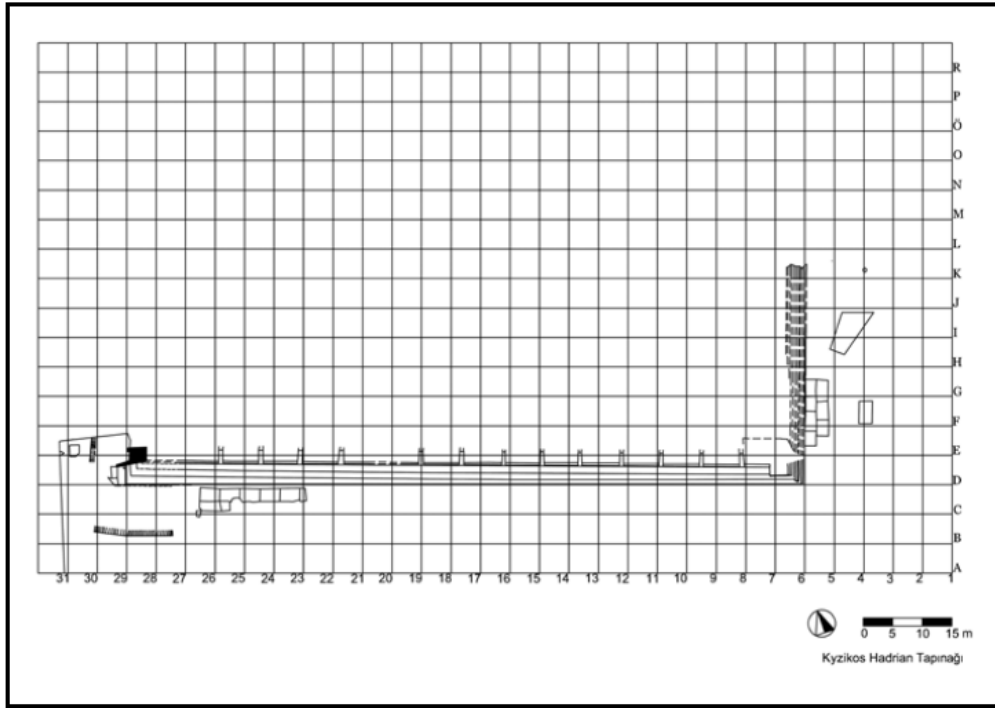
Ayrıca bu dönem çalışmaları sırasında tapınağın batı tarafında dolgu toprak içinden bir arada toplam 196 adet bronz sikke bulundu (Resim: 11). Birinin üzerindeki kalıntı izinden dolayı bez torba içinde saklandığı anlaşılan sikkelerin Roma imparatorlarından I. Constantinus (307-337) Dönemine ait olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ele geçirilen bu sikkelerin bir kısmının ön yüzünde I. Constantinus portresi arka yüzlerinde ise imparatorun egemenlik yılını simgeleyen çelenk içinde VOT XXX lejantı verilmiştir (Resim: 11). Bu sikkelerin arka yüzlerinin alt bölümünde ise Kyzikos darphanesinde basıldığını gösteren SMK lejantı yer almaktadır¹³.

Kazının sonunda güney ve doğu yöndeki çalışma alanları temizlendi, çizimleri yapıldı ve fotoğrafları çekildi. Kazı bitiminde Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nda ele geçirilen 139 parça envanterlik eserden 1 adedi büyük boyutlu olması ve daha sonraki yıllarda yapılması düşünülen restorasyon çalışmalarında kullanılmak üzere tapınak alanında bırakılırken, 138 adedi ise Bandırma Arkeoloji Müzesi'ne teslim edildi. Yine tapınak alanından çıkarılan 21 adet taşınmaz ve 149 adet taşınır etütlük eser, tarafımızdan müze görevlilerine teslim edilmiştir.

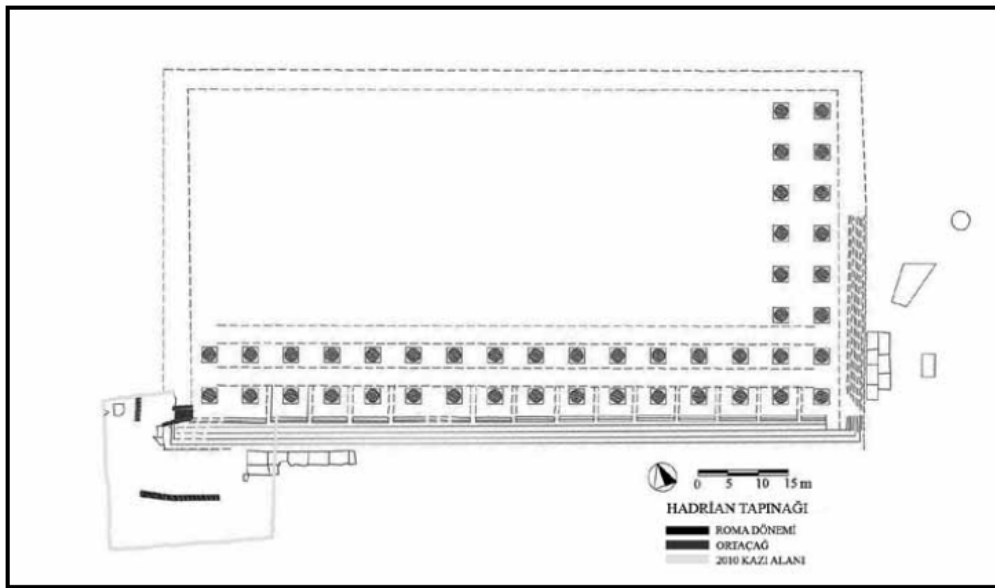
Sit Alanı Çalışmaları

Kazı süresince Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 08.07.2010 tarih ve 145835 sayılı yazılarına istinaden Bandırma-Erdek Karayolu Aşağıyapıcı Kavşağı ile ilgili ve ayrıca Balıkesir Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 23.06.2010 tarih ve 3158 sayılı yazıları ile Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.11.2010 gün ve 138 toplantı sayılı yazılarına istinaden, kentin Erdek İlçesi tarafında kamplar yol ayrımının altında kalan alanda sit sınırının yeniden belirlenmesine yönelik çalışmalar yapıldı. Bu kapsamda toplam 38 sondaj çalışması yapılarak hazırlanan 20.09.2010 tarihli rapor gerekli birimlere iletili.

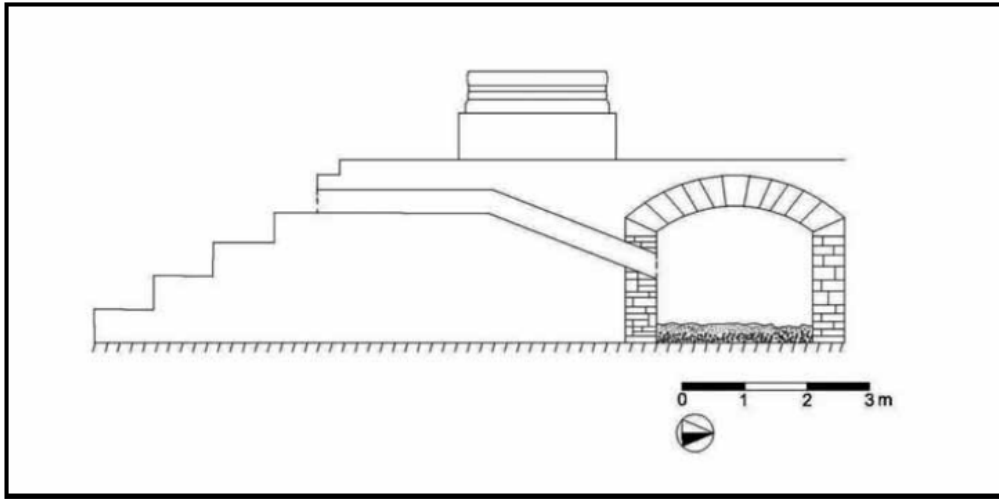
13 N. Baydur, *Roma Sikkeleri* (1998) 96

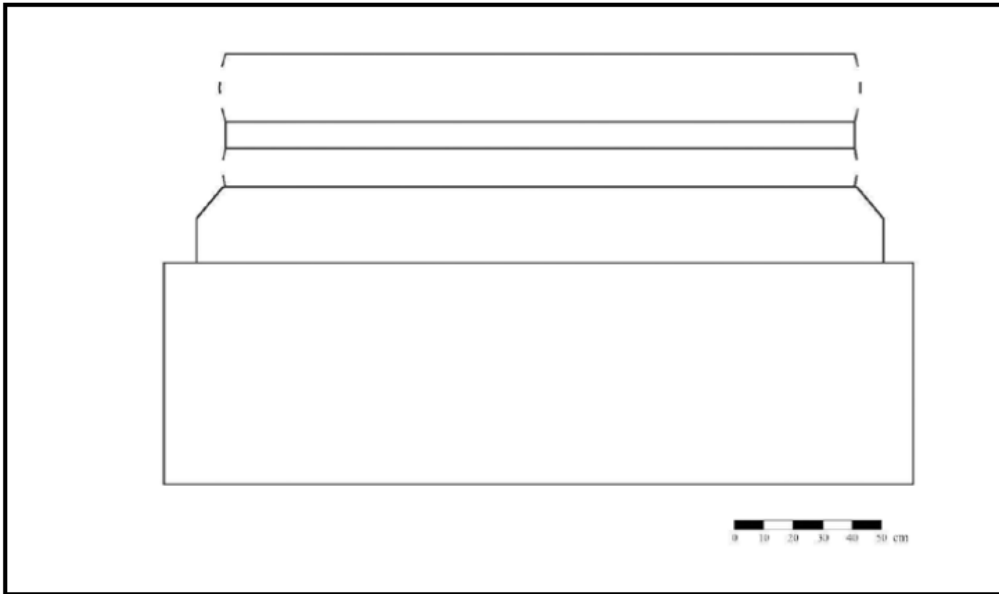
Çizim: 1

Çizim: 2

Çizim: 3

Çizim: 4

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Resin: 11